

NOWE PERSPEKTYWY ROZWOJU W ROSYJSKO-CHIŃSKICH RELACJACH GOSPODARCZYCH

Spadek cen ropy oraz nałożenie sankcji ekonomicznych na Federację Rosyjską przez Stany Zjednoczone i państwa europejskie po wydarzeniach na Ukrainie w 2014 r. spowodowały ostry kryzys w gospodarce rosyjskiej. Sankcje wpłynęły nie tylko na przemiany gospodarcze w Rosji i na świecie, ale również na przemiany w stosunkach międzynarodowych. Większość analityków rynkowych jest zgodna, że sankcje w stosunku do Federacji Rosyjskiej będą tylko wpływać na zacieśnianie współpracy Moskwy z państwami niezachodnimi, w tym z Chińską Republiką Ludową. Celem niniejszego artykułu jest zwrócenie uwagi na pogłębianie wzajemnych stosunków między Rosją a Chinami oraz próba odpowiedzi na pytanie, jak będzie wyglądać dalsza perspektywa wzajemnych relacji gospodarczych między tymi krajami.

Obecnie coraz częściej zwraca się uwagę na wszelkie wspólne działania podejmowane przez Chiny i Rosję ze względu na mocarstwowy charakter obu państw oraz potencjał gospodarczy i militarny. Należy pamiętać, że oba kraje odgrywają kluczową rolę w geopolitycznym wyścigu mocarstw. Rosja jest największym krajem pod względem terytorialnym (ponad 17 mln km²), Chiny zaś państwem najbardziej zaludnionym (ponad 1,3 mld osób). Ponadto ze względu na fakt, że Rosja jest jednym z kluczowych eksporterów surowców, a Chiny jednym z największych importerów, można zauważyć wspólnotę interesów¹.

Jeszcze w 2013 r. rosyjski koncern petrochemiczny Rosnieft² i największe chińskie przedsiębiorstwo China National Petroleum Corporation³ podpisały kontrakt w ramach długofalowej strategii Federacji Rosyjskiej na dostawę do Chin 365 mln ton ropy naftowej w ciągu 25 lat. Trasa dostaw ropy naftowej przebiega przez ropociąg Eastern Siberia – Pacific Ocean. Oprócz ropociągu ESPO koncern Rosnieft

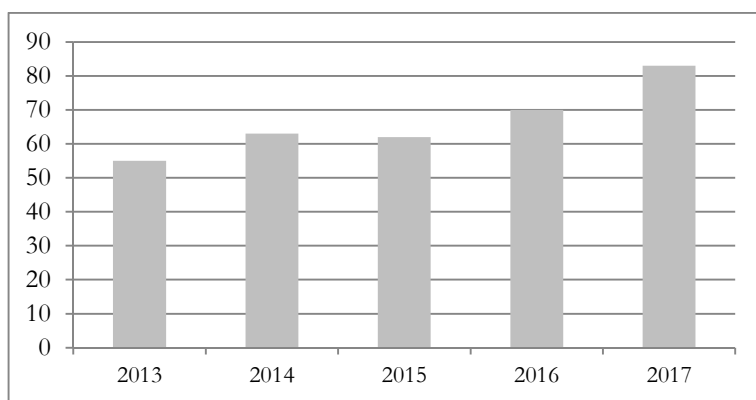
¹ M. Lubina, *Niedźwiedź w cieniu smoka: Rosja – Chiny 1991–2014*, Kraków 2014, s. 381.

² Rosnieft (Роснефть) – rosyjski państwowy koncern działający w branży petrochemicznej od 1993 r. Siedziba znajduje się w Moskwie. Głównym akcjonariuszem spółki jest Rząd Federacji Rosyjskiej posiadający 75,16% akcji, 15% akcji znajduje się wolnym obrocie.

³ China National Petroleum Corporation (CNPC) – chińskie przedsiębiorstwo państwowe zajmujące się handlem oraz wydobyciem ropy naftowej i gazu ziemnego, założone w 1988 r. Siedziba znajduje się w Pekinie. Właścicielem jest Rząd ChRL.

dostarcza ropę do Chin na mocy umowy międzynarodowej ropociągami Atas – Alashankou (tranzylem przez Kazachstan), Skoworodino – Mohe i z portu Koźmino⁴. Wiele porozumień między Rosją a Chinami przyczyniło się do tego, że w 2016 r. Rosja stała się głównym dostawcą ropy do Chin (52,5 mln ton), wyprzedzając Arabię Saudyjską (51 mln ton). Eksport ropy z Rosji jest tańszy niż z krajów Zatoki Arabskiej i jest korzystniejszy pod względem jakości⁵. Na wykresie 1 zilustrowano, jak wyglądał eksport ropy i produktów ropopochodnych z Rosji do Chin w latach 2013–2017.

Jak wynika z wykresu 1, w latach 2016–2017 nastąpił wzrost dostaw ropy i produktów ropopochodnych o 13 mln ton. Przewiduje się, że wartość dostaw w 2018 r. będzie jeszcze większa, a to za sprawą drugiej linii ropociągu na odcinku między Mohe i Daqing, oddanej do użytku na początku stycznia 2018 r.⁶

Wykres 1. Eksport ropy i produktów ropopochodnych z Rosji do Chin (mln ton)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Экспорт из России в Китай*, <http://ru-stat.com/date-Y2013-2017/RU/export/CN/0527> (dostęp: 20.03.2018).

W przyszłej perspektywie będą rosnać również dostawy gazu do Chin pod postacią gazu ziemnego w ciekłym stanie skupienia (LNG). W latach 2013–2017 eksportowano z Rosji do Chin towary z grupy skroplonego gazu ziemnego o łącznej masie 853 tys. ton i pojemności 1,9 mln m³, a ich koszt wyniósł 105 mln USD. W strukturze rosyjskiego eksportu według krajów (towary z grupy LNG) na pierw-

⁴ T. Sporek, *Perspektywy rozwoju Federacji Rosyjskiej w dobie sankcji zagranicznych po wydarzeniach ukraińskich w 2014 roku* [w:] *Handel zagraniczny i biznes międzynarodowy we współczesnej gospodarce*, red. M. Maciejewski, K. Wach, Kraków 2017, s. 273.

⁵ Г. Сталинская, *Россия увеличит экспорт нефти в Китай, но в целом поставка за рубеж по нефтепроводам в 2018 году снизится*, <https://www.vedomosti.ru/business/articles/2018/01/12/747646-rossiya-uvelichit-eksport-nefti-kitai> (dostęp: 20.03.2018).

⁶ *Więcej ropy naftowej z Rosji do Chin*, http://nafta.wnp.pl/wiecej-ropy-naftowej-z-rosji-do-chin,314373_1_0_0.html (dostęp: 20.03.2018).

szym miejscu znajduje się Japonia (81%), a następnie Korea Południowa (16%). Chiny dla Rosji są czwartym partnerem pod względem udziału, który wynosi 0,5%⁷. Zwiększenie dostaw gazu ma nastąpić dzięki podpisanej w maju 2014 r. umowie między Gazpromem a CNPC. Dostawy nie będą przekraczać 38 mld m³ rocznie przez 30 lat od momentu ukończenia budowy gazociągu Siła Syberii – 1 (wschodni szlak), planowanego na rok 2020. Trwają również rozmowy na temat porozumienia o dostawach gazu przez szlak zachodni Siła Syberii – 2⁸.

Warto zauważyć, że ponad 50% całego eksportu rosyjskiego do Chin składa się z dostaw źródeł energii. Jeszcze kilka lat temu dostawy ropy i gazu utrzymywały się na poziomie ponad 70%. Spadek o 20 pp. dostaw źródeł energii w całym eksporcie, jest tłumaczony tym, że została zwiększona ilość dostarczanych towarów innych niż energetyczne⁹. O rozmiarach handlu i jego dynamice między Rosją a Chinami świadczą dane przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1. Dynamika handlu zagranicznego między Federacją Rosyjską a ChRL (mln USD)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Obrót towarowy	59 291	83 232	87 394	88 799	88 389	63 556	66 108	86 964
Eksport	20 326	35 030	35 766	35 625	37 505	28 605	28 021	38 922
Import	38 964	48 202	51 628	53 173	50 884	34 950	38 087	48 042
Saldo	-18 638	-13 172	-15 862	-17 548	-13 380	-6 345	-10 066	-9 120

Źródło: Внешняя торговля России, <http://russian-trade.com/reports-and-reviews/2018-03/dinamika-torgovli-rossii-s-kitaem-v-2010-2017-godah/> (dostęp: 28.03.2018).

Maksymalna wartość obrotu handlowego po 2010 r. przypadała na lata 2011–2014. W 2014 r. Moskwa i Pekin sugerowały, że w 2015 r. wskaźniki te mogą przekroczyć nawet 100 mld USD. Nastąpił jednak gwałtowny spadek obrotów o 28% w 2015 r. W dużej mierze był on spowodowany spadkiem rosyjskiego rubla w grudniu 2014 r. Częściowo na spadek wartości rosyjskiej waluty wpłynęła sytuacja w Chinach, gdzie w 2015 r. całkowity handel zagraniczny Chin zmalał o 7%, co z kolei można wyjaśnić licznymi problemami w rozwoju gospodarczym Państwa Środka. W 2016 r. nastąpiło ożywienie, choć bardzo niewielkie (wzrost o 4%), w handlu między dwoma krajami. Dopiero w 2017 r. obroty ponownie znacznie wzrosły (o 24%)¹⁰.

⁷ Экспорт из России в Китай «газ природный сжиженный», <http://ru-stat.com/date-Y2013-2017/RU/export/CN/05271111> (dostęp: 27.03.2018).

⁸ P. Stępiński, *Siła Syberii rośnie, a z nią ryzyko*, <http://biznesalert.pl/sila-syberii-chiny-rosja-gazprom/> (dostęp: 27.03.2018).

⁹ О. Самофалова, *Торговля России с Китаем снова набирает обороты*, <https://vz.ru/economy/2017/2/10/857473.html> (dostęp: 28.03.2018).

¹⁰ В. Катасанов, *Российско-китайская торговля: Долларовая зависимость остается*, http://ru-skline.ru/opp/2018/mart/16/rossijskokitajskaya_torgovlya_dollarovaya_zavisimost_ostaetsya/ (dostęp: 2.04.2018).

Poprawa sytuacji w obrocie towarowym z Rosją jest tłumaczona uporządkowaniem polityki monetarnej Chin oraz optymalizacją mechanizmów kontrolnych i regulujących handel. Oczywiście wzrost importu z Rosji do Chin jest wspomagany spadkiem kursu juana w stosunku do dolara. Spadek cen ropy naftowej i dewaluacja rubla przyczyniły się do odkrycia nowych możliwości dla rosyjskich towarów na rynku chińskim. W rezultacie Rosja stała się konkurencyjną w sferze dostaw produkcji mechanicznej i elektronicznej. Ponadto do sukcesu rosyjskiego eksportu przyczynił się nie tylko słaby, ale jednocześnie stabilny rubel. Oprócz tego nastąpił spadek inflacji, a Bank Rosji potwierdził swoje zaangażowanie w politykę płynnego kursu walutowego. To pomogło przedsiębiorstwom, które zamierzały importować rosyjską produkcję lub planują wspólne projekty. Dodatkowo potrzeba było czasu, aby sformułować infrastrukturę, łańcuchy dostaw i wzmocnić więzi biznesowe między państwami¹¹.

Nową dekadę relacji rosyjsko-chińskich charakteryzował głównie nacisk na surowce i geopolitykę surowcową. Jednak przez ostatni rok rosyjski eksport towarów niesurowcowych i nieenergetycznych zwiększył się o 25% (około 3,5 mld USD)¹². W tabeli 2 przedstawiono 10 najpopularniejszych grup towarów eksportowanych przez Rosję do Chin.

Tabela 2. Eksport grup towarowych z Federacji Rosyjskiej do ChRL w 2016 i 2017 r. (mln USD)

Kod towaru	Nazwa grupy towarowej	2016	2017
44	drewno i artykuły z nich; węgiel drzewny	2593	3265
84	reaktory jądrowe, kotły, urządzenia mechaniczne, ich części	1201	1564
3	ryby i skorupiaki, mięczaki i inne bezkręgowce wodne	1033	1089
26	ruda, żużel i popiół	769	1042
47	masa drewna lub innych włóknistych materiałów celulozowych; papier z recyklingu lub tektura (makulatura i odpady)	708	791
31	nawozy	748	667
85	elektryczne maszyny i sprzęt, części do nich, sprzęt do nagrywania dźwięku i odtwarzania dźwięku, sprzęt do nagrywania i odtwarzania obrazów telewizyjnych i dźwięku, ich części i akcesoria	184	626
74	miedź i artykuły z miedzi	9	482
29	organiczne związki chemiczne	195	303
39	tworzywa sztuczne i artykuły z nich	178	282

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Внешняя торговля России*, <http://russian-trade.com/reports-and-reviews/2018-03/dinamika-torgovli-rossii-s-kitaem-v-2010-2017-godah/> (dostęp: 2.04.2018).

¹¹ О. Самофалова, *Торговля России с Китаем...*

¹² *Внешняя торговля России*, <http://russian-trade.com/reports-and-reviews/2018-03/dinamika-torgovli-rossii-s-kitaem-v-2010-2017-godah/> (dostęp: 2.04.2018).

Przez ostatnie lata w Chinach pojawiło się wiele przedsiębiorstw, które wyposażone są w sprzęty z Rosji. Wśród niesurowcowego eksportu z Rosji do Chin głównie miejsce zajmuje produkcja przemysłu maszynowego. Przykładowo Rosja aktywnie dostarcza turbiny gazowe, sprzęt o niskim tonażu dla LNG i inne maszyny wykorzystywane w przemyśle energetycznym. Do największych eksporterów należą Rosatom, Uralska Fabryka Turbin oraz korporacja budująca silniki „Power Machines”¹³.

Dodatkowo rośnie udział sektora rolnego w strukturze rosyjskiego eksportu do Chin. Przez najbliższe lata eksport produkcji rolnej do Chin będzie rósł, a to za sprawą aktywnie działającego systemu Rosyjskiego Centrum Eksportu¹⁴, który bada sytuację w regionach przygranicznych. Wskazuje on potencjalne punkty eksportowe i wspiera je na wszystkich etapach, aż do zawarcia kontraktu. Według danych Rosyjskiego Centrum Eksportu eksport towarów rolnych do Chin wyniósł 11% w 2016 r., co oznacza wzrost o 8% względem roku 2015¹⁵. Współpraca w dziedzinie żywności staje się ważnym obszarem wymiany dwustronnej. W szczególności przedstawiciele 17 rosyjskich firm, w tym: Longavita, Aleyka, Yanta, Beijing Soko International, Talina, Shanghai LiKa International i Uvelka, rozpoczęli aktywną współpracę w zakresie powołania Stowarzyszenia Rosyjskich Producentów Żywności Ekologicznej. Następnie przedsiębiorstwa te mają rozwinąć swoją działalność na rynku chińskim. Chiny wyrażają zainteresowanie rosyjskimi wyrobami cukierniczymi, czekoladą i słodyczami, opracowywany jest plan projektu wspólnego rozlewu wody mineralnej. Ponadto chińscy inwestorzy wykazują zainteresowanie projektami budowy szklarni i uprawy soi w regionie Stawropola. W ramach Dni Prowincji Heilongjiang we Władywostoku (14–15 listopada 2016 r.) firmy rosyjskie i chińskie podpisały 14 umów dotyczących dostaw żywności, utworzenia centrum logistycznego do przechowywania ziarna oraz przetwórstwa owoców morza¹⁶.

Wiele porozumień podpisali w ciągu ostatnich kilku lat liderzy Federacji Rosyjskiej i ChRL, co wpłynęło na ożywienie w obrocie towarowym między państwami i ogólną współpracę gospodarczą. Najważniejszym wydarzeniem politycznym w ramach dwustronnej współpracy była oficjalna wizyta Władimira Putina w Chinach

¹³ Т. Мэнци, *Внешиполитические интересы РФ и КНР: перспективы сближения*, Петербург 2017, s. 53.

¹⁴ Rosyjskie Centrum Eksportu (Российский экспортный центр) to instytucja państwowa wspierająca eksport towarów niesurowcowych, która zapewnia rosyjskim eksporterom szeroki zakres finansowych i niefinansowych środków wsparcia. Współpraca z odpowiednimi ministerstwami i departamentami, a także z kluczowymi branżami i organizacjami biznesowymi pozwala poprawić warunki eksportu w Rosji i wyeliminować wpływ istniejących barier w realizacji zagranicznej działalności gospodarczej.

¹⁵ А. Адрианова, А. Мединский, *Россия рассчитывает на бум продуктового экспорта в Китай*, https://rueconomics.ru/226007-rossiya-rasschityvaet-na-bum-produktovogo-eksporta-v-kitai#from_copy (dostęp: 10.04.2018).

¹⁶ Ю. Кулинецов, *Российско-китайские отношения: Хроника II кв. 2016 – I кв. 2017* <http://rus-siancouncil.ru/russia-china-2017bilateral#trade> (dostęp: 11.04.2018).

w czerwcu 2016 r. Podpisano ponad 30 dokumentów dotyczących współpracy w sferze gospodarki i handlu, infrastruktury, technologii i innowacji, rolnictwa, finansów, energii, mediów, Internetu i sportu. We wspólnym oświadczeniu przywódcy obu państw – Władimir Putin i Xi Jinping po raz pierwszy wypowiedzieli się na szczeblu międzynarodowym na temat potrzeby koordynacji wysiłków na rzecz utrzymania bezpieczeństwa informacji i wezwali społeczność światową do stworzenia nowego porządku w globalnej przestrzeni informacyjnej.

Wśród dokumentów podpisanych podczas wizyty Władimira Putina w ChRL jednym z ciekawszych jest umowa o kompleksowej współpracy strategicznej między Rosyjskimi Kolejami (Rossijskije zeleznyje dorogi) a China Railway Corporation. Strony wyraziły gotowość do rozszerzenia współpracy w ramach integracji pasma gospodarczego Nowego Jedwabnego Szlaku i Eurazjatyckiej Unii Gospodarczej. Przedstawiciele Rosji i Chin osobno rozmawiali o budowie linii kolei dużych prędkości Moskwa–Kazań, która jest obecnie projektowana¹⁷. Przy całkowitym koszcie projektu w wysokości 1 tn rubli strona chińska jest gotowa dać Rosji 400 mld rubli na warunkach kredytowych. Dla Chin oznacza to dalsze umacnianie swej pozycji na międzynarodowym rynku budowy kolei. Dla Rosji natomiast jest to okazja, by stworzyć pierwsze w kraju 700 km drogi, którą można będzie pokonać w 3,5 godziny, zamiast potrzebnych 11 godzin¹⁸.

Relacje między Federacją Rosyjską a ChRL mają strategiczne znaczenie w rosyjskiej polityce zagranicznej. Wspomniana wyżej wizyta Putina zbiegła się z 15. rocznicą podpisania traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy między Chinami i Federacją Rosyjską. Spotkanie Władimira Putina i Xi Jinpinga w pełni odzwierciedliło współczesne stosunki rosyjsko-chińskie, które w szybko zmieniającej się sytuacji geopolitycznej na przestrzeni poradzieckiej można scharakteryzować starym rosyjskim przysłowiem: „Bliski sąsiad jest lepszy niż daleki krewny”. Nie bez znaczenia było również spotkanie premierów obu państw w 2017 r. Zeszłoroczne, 22. spotkanie premiera Federacji Rosyjskiej Dmitrija Miedwiediewa z premierem ChRL Li Keqiangiem odbyło się w Pekinie w dniach od 31 października do 2 listopada. Przedstawiciele obu państw brali udział w ceremonii podpisania ponad 20 dokumentów o współpracy: inwestycyjnej, energetycznej, humanitarnej, rolnej, celnej, finansowej oraz związanej z przestrzenią kosmiczną. Wśród najważniejszych znalazło się porozumienie zawarte pomiędzy Vneshekonombank¹⁹ i chińskim Exim

¹⁷ *Совместные документы, подписанные в ходе официального визита Президента Российской Федерации В.В. Путина в Китай*, <http://kremlin.ru/supplement/5101> (dostęp: 11.04.2018).

¹⁸ *Итоги визита Путина в Китай: нефть, вертолеты, железная дорога, самолеты*, http://press.rzd.ru/smi/public/ru?STRUCTURE_ID=2&layer_id=5050&refererLayerId=5049&id=294123 (dostęp: 11.04.2018).

¹⁹ Bank rozwoju (Внешэкономбанк) powstał w celu zwiększenia konkurencyjności gospodarki rosyjskiej, jej dywersyfikacji i stymulacji działalności inwestycyjnej. Nie jest bankiem komercyjnym.

Bank²⁰ w sprawie kredytu w juanach (wartego 3 mld USD). Pieniądze będą przeznaczone na finansowanie obiektów infrastruktury oraz współczesnych projektów innowacyjnych, realizowanych na terytorium Federacji Rosyjskiej. Ten krok może pomóc Rosji w podwyższeniu produkcji i jakości nowych technologii oraz wesprzeć powstanie w przyszłości specjalnego funduszu finansowego dla technologii i innowacji. Kolejne porozumienie wynegocjowane przez Dmitrija Miedwediewa i Li Keqiang, które w przyszłości ma ułatwić współpracę handlową, dotyczyło współpracy w ramach zarządzania ryzykiem i zostało podpisane przez Federalną Służbę Celną Rosji i Główną Administrację Celną Chin. Ma ono usprawnić pracę administracji celnych Rosji i Chin, co może wpłynąć na dalszy wzrost obrotu towarowego między tymi krajami.

Jeżeli chodzi o wymianę handlową w sferze niesurowcowej, to rosyjskie Ministerstwo Rolnictwa i chiński Zarząd Generalny Nadzoru Jakości podpisali protokół dotyczący wymagań fitosanitarnych dla pszenicy, owsa, siemienia lnianego i gryki. Są to rozporządzenia w ramach eksportu owych produktów z Rosji do Chin. Oddzielną sferą stosunków rosyjsko-chińskich jest współpraca energetyczna. Jak wyżej wskazano, obejmuje ona aż 50% całego eksportu rosyjskiego do Chin. Chiński kapitał rozszerza swoją obecność w projektach związanych z dostawą ropy. Przedsiębiorstwo Novatek²¹, największy niepaństwowy producent gazu ziemnego w Rosji, zawarło umowę o strategicznym partnerstwie z CNPC²².

Dalszy rozwój relacji gospodarczych między Rosją a Chinami jest możliwy, czego dowodzą wciąż rosnące obroty towarowe między nimi. Chiny są dosyć obszernym rynkiem dla Rosji, na którym rosyjscy partnerzy mogliby realizować produkcję towarów sektora maszynowego i innych gałęzi gospodarki narodowej. Ponadto tak bliskie sąsiedztwo obu państw i obecność wspólnej granicy o długości ponad 4 tys. km obniżają koszty transportowe związane z dostarczeniem towarów, umożliwiają zwiększenie ich konkurencyjności oraz rozszerzenie wzajemnego obrotu towarowego przez kanały handlu przygranicznego. Wreszcie, coraz częstsze spotkania liderów obu państw i coraz większa liczba podpisywanych umów i porozumień praktycznie w każdej sferze gospodarczej wskazują na silne powiązania polityczne oraz przyjazne relacje między krajami. Biorąc pod uwagę tendencje rozwoju globalnego oraz charakter relacji Rosji z Zachodem, można prognozować, że w przyszłości

²⁰ China Exim Bank (Export-Import Bank of China) – jeden z trzech instytucjonalnych banków w Chinach, założony w celu implementacji polityki państwowej w przemyśle, handlu zagranicznym, gospodarce i finansach. Jego celem nadrzędnym jest promocja chińskich produktów i usług, szczególnie w segmencie elektroniki i wyrobów *high-tech*. Finansuje dużą część inwestycji chińskich na terenie Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej.

²¹ Novatek (Новатэк) – rosyjski producent gazu ziemnego, założony w obwodzie samarskim w 1994 r.

²² 22-я регулярная встреча глав правительств России и Китая, <https://minvr.ru/press-center/news/9548/> (dostęp: 11.04.2018).

rosyjsko-chińskie stosunki zachowają obecną drogę rozwoju i będą kontynuować strategiczną politykę partnerstwa. W tej sytuacji najważniejszym zadaniem Rosji jest poszerzanie biznesowych kręgów z chińskimi partnerami i pogłębianie poziomu obustronnego współdziałania w sferach handlu, finansowania i innowacji.

SUMMARY

NEW DEVELOPMENT PERSPECTIVES IN RUSSIAN-CHINESE ECONOMIC RELATIONS

After the incidents in 2014, sanctions proved to be an important impulse to cool the relations between Russia and the West. This paper relates to new perspectives in economic relations between Russia and China. The following were explained: the dynamics of trade in raw materials and non-energy products as well as actions taken by the Russian and Chinese authorities to improve the processes taking place in cooperation between these two countries in the years 2016 and 2017.